

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

С. Васильєв,
*курсант Національного університету
внутрішніх справ, м. Харків*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ МІСЦЕВИХ РАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ (СІЧЕНЬ-КВІТЕНЬ 1918 Р.)

По-перше, необхідно відзначити, що до місцевих Радянських державних утворень ми відносимо Донецько-Криворізьку Радянську Республіку (далі – ДКРР), Радянську Соціалістичну Республіку Тавриди (далі – РСРТ), Одеську Радянську Республіку (далі – ОРР). Вищезгадані державні утворення існували протягом січня-квітня 1918 р. на території сучасної України і не входили до складу Української Народної Республіки, проголошеної під час I Всеукраїнського (Харківського) З'їзду Рад в грудні 1917 р.

Актуальність данної теми зумовлена тим, що в сучасних умовах, коли активно йде процес розбудови української державності, необхідно особливо глибоко осмислити державотворчий досвід минулого і зробити відповідні висновки. Питання правового регулювання статусу вищих органів влади цих державних утворень видаються цікавими автору з точки зору дослідження шляхів та методів нормативного обмеження свавілля державних органів та установ під час громадянської війни в Україні за умов відсутності стійкої нормативно-правової бази.

На території ДКРР основи правового регулювання статусу вищих органів влади були закріплені в резолюціях IV Обласного З'їзду Рад Донецького та Криворізького басейнів „Про організацію влади” та „З поточного моменту”¹. В резолюції „Про організацію влади” були в загальних рисах окреслені повноваження вищих органів державної влади, чітко встановлені умови скликання Обласного З'їзду Рад. Згідно з резолюцією З'їзд скликався за таких умов: 1) на вимогу Ради Народних Комісарів; 2) на вимогу обласного виконавчого комітету З'їзду; 3) за ініціативою всіх Рад, що входять до складу республіки.

Також компетенцію обкому IV З'їзду Рад Донецько-Криворізького басейну визначала спільна постанова обкому та РНК ДКРР від 18.02.1918 р., яка відносила виключно до компетенції обкому згоду на впровадження у життя декретів РСФРР². Компетенцію Раднаркому визначали постанова обкому „Про створення РНК” від 15.02.1918 р.³ та декрет №5 „Про податки” від 24.02.1918 р. Ради Народних Комісарів, який відносив до виключної компетенції РНК встановлення податків⁴.

Що стосується РСРТ, то в даній республіці статус З'їзду Рад врегульовано не було. Правове положення Центрального Виконавчого Комітету З'їзду Рад та Рад Народних Комісарів РСРТ визначали постанови ЦВК З'їзду Рад „Про створення РСРТ” від 22.03.1918 р.⁵ та „Про розмежування повноважень між вищими органами державної влади” від 01.04.1918 р.⁶ Згідно з цими постановами ЦВК визнавався контролюючим політичним органом та керівником Рад республіки, а Раднарком – органом, що відповідає за впровадження нормативно-правових актів у життя.

Особливістю ОРР була періодична зміна статусу вищого органу влади та наявність серед вищих органів державної влади такої інституції, як президія Одеського Об'єднаного Обласного З'їзду Рад. Наприклад, згідно з наказом ЦВК З'їзду Рад від 12.01.1918 р. його було оголошено верховним органом влади⁷. Але вже 30.01.1918 р. в постанові президії Обласного З'їзду Рад „Про створення РНК” Рад Народних Комісарів було визнано „... вищим місцевим органом влади.”⁸ Варто відзначити, що вже 28.02.1918 р. статус РНК було змінено. Згідно з постановою ЦВК Обласного З'їзду Рад РНК було перейменовано на облвиконком, який займався виключно цивільними справами, а З'їзд Рад – військовими⁹.

Таким чином на територіях досліджуваних республік не визнавався принцип розподілу влади. Правом прийняття нормативно-правових актів, що мали силу закону, володіли і Рада Народних Комісарів. Повноваження вищих органів влади з бюджетного процесу, проголошення війни та укладення миру врегульовані не були. Подібний стан речей призводив до втручання одного державного органу в справи іншого, що обмежувало можливість впливу на суспільні відносини, викликало загострення соціальних суперечностей.

¹ „Донецький пролетарій”, від 17.02.1918

² „Донецький пролетарій”, від 17.02.1918

³ „Донецький пролетарій”, від 17.02.1918

⁴ „Донецький пролетарій”, від 17.02.1918

⁵ Дубко Ю.В. Радянська Соціалістична Республіка Тавриди. Авантюра більшовицького державного будівництва. -Сімферополь, 1999. - С. 155.

⁶ Там же. - С. 108.

⁷ В боротьбі за Жовтень. Збірка документів про участь робітників Одеси в боротьбі за радянську владу. - Одеса, 1957. - С. 86.

⁸ В боротьбі за Жовтень. Збірка документів про участь робітників Одеси в боротьбі за радянську владу. - Одеса, 1957. - С. 91.

⁹ Там же. С. 105.

Л. Калініченко,
*ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ
України, м. Київ*

ЗАСТОСУВАННЯ КРОВНОЇ ПОМСТИ ТА СМЕРТНОЇ КАРИ В ДРЕВНІЙ РУСІ

Період кровної помсти пройшли всі народи, які стояли на початковому етапі розвитку своєї культури та правового побуту. Помста була широко розповсюджена в період первісного ладу і освячувалася древніми релігіями: “хто пролле кров

людську, того кров проллється рукою людини” та “не беріть викупу за душу вбивці, який повинен смерті, але його передадуть смерті”. (Біблія, перша книга Мойсеєва. Битіє. Глава 9, ст. 6; четверта книга Мойсеєва. Числа. Глава 35, ст. 32).

Не виключено, як вважають зоологи, що всевітнє поширення кровної помсти викликано, в тому числі, її генетичною запрограмованістю, тісно пов'язаною з інститутом самозбереження. Але та кровна помста, яку фіксують древні правові пам'ятки, вже є переважно соціальним інститутом: злочинець стає жертвою кровної помсти, а саме зупинення помсти відбувається за строгим ритуалом, “покрою”, як це називалося у слов'ян.

Найбільш ефективним способом витіснення кровної помсти став таліон, найвідоміший завдяки його біблейській формулі “око за око, зуб за зуб”.

Таліон і по цей час визнається християнськими церквами всіх віросповідань. Ось що говорив з цього приводу архієпископ Кентерберійський, доктор Фішер, при обговоренні питання про відміну смертної кари в палаті лордів (1948 р.): “... Церква підтримує принцип “око за око, зуб за зуб” в тому єдиному розумінні, в якому і потрібно підтримувати цей постулат; в розумінні обмеження покарання визначеними рамками, визначеною пропорційністю”.² Виступаючи за скорочення кількості діянь, за вчинення яких можливе було покарання смертю і пояснюючи цей процес “дією закону про любов до ближнього”, оратор, тим паче, виступив за збереження смертної кари “з точки зору її попереджувального характеру”.

З виникненням державності, права власності та класів кровна помста – не без боротьби народу – або обмежувалася, або відмінялася взагалі хоча б тому, що став необхідним і навіть виключним захист осіб, які належали до адміністрації, без чого функціонування утворюваного апарату управління ставало неможливим. Кровна помста набуває публічно-правового характеру, метаморфується в кримінальне покарання, стає зняряддям в руках правлячих класів. Але якщо в умовах родового суспільства кровна помста могла здійснюватися як окремими членами роду, так і всім родом, то з виникненням судової системи кровна помста реалізується лише судом.

Кровна помста існувала і в Древній Русі, про що свідчать древньоруські літописи. В системі покарань Руської Правди помста, поряд зі штрафом, посідала перше місце. Але коло родичів, які мали право кровної помсти, було значно обмежене. В цій пам'ятці руського права мало місце поєднання публічно-правового начала з приватноправовим. Це стосувалося і кровної помсти. Вона або слідувала за вишкоком, або передувала йому (останнє існувало частіше). І лише суд вирішував, чи мав право на помсту і чи не підлягав покаранню за неї месник.

Права помсти не цуралися навіть жінки. На цю думку наштовхують літописні сказання про велику княгиню Ольгу, яка жорстоко помстилася вбивцям свого чоловіка, а також про Рогнеду, яка хотіла помститися великому князю Володимирі за смерть батька та братів.

З виникненням більш стійких основ суспільства, з виникненням влади і під дією християнських вчень поступово стало звучуватися коло злочинів, за вчинення яких можна було помститися смертю, а також коло тих осіб, які могли помститися. Кровна помста несумісна з авторитетом держави, перетворюється в самосуд та самоуправство. Обмеження кровної помсти призвели до її відміни законодавчим шляхом на початку другої половини 11 ст.

Перехід від кровної помсти до смертної кари як покаранню за вчинений злочин здійснювалося поступово. Довгий час після законодавчої заборони кровної помсти пам'ятки права того періоду (2 та 3 редакція Руської Правди) не санкціонували смертну кару до кінця 14 ст., існував так званий інститут грошових пеней – “вир”.

Введення на Русі християнства глибоко відбилося на всіх сторонах суспільного життя, в тому числі – і на правовій. В руках церкви опинилася широка компетенція і широке коло юрисдикції в справах не лише церковного, а й світського характеру. При цьому духовництво часто користувалося Кормчою книгою (в Греції вона відома під назвою Номоканона) – візантійський збірник церковно-цивільних законів, система покарань яких включала в себе і смертну кару. Але древньоруська церква, володіючи важливими правами для боротьби з ересями та залишками язичницьких обрядів, користувалася нею вельми помірно. В Західній Європі в середньовіччя здійснювалися нескінченні страти “чаклунів” та “відьом”, тоді як в Древній Русі випадки покарання єретиків були виключними і одиничними фактами.

Каральна практика того часу знала випадки застосування смертної кари за розбій, але цей вид покарання не сприйнявся дійсністю, яка віддала перевагу системі грошових пеней.

Феодальне право на українських землях складалося на розвинутій законодавчій основі Древньої Русі та розвивалося в надзвичайно складних політичних умовах. Так, розповсюдженню смертної кари у великому ступені сприяли татаро-монгольські завойовники, чії звичаї та писані закони передбачали цей вид покарання. В період татаро-монгольського іґа хани видавали православному духовництву ярлики, згідно з якими священнослужителі користувалися правом покарання смертю. Ярлик, виданий татарським ханом Менгу Темиром, давав право Київському митрополиту Кирилові карати за хулу православної віри, як і за будь-яке порушення наданих духовництву привілеїв.

Як бачимо, в Древній Русі смертна кара існувала і була досить розповсюдженим явищем. Але серед представників верховної влади були і противники смертної кари. Всім добре відома заповідь Володимира Мономаха, яка стала прислів'ям: “ не вбивайте, не веліть вбивати, навіть якщо хто і буде винен в чийсь смерті”.⁶ Можливо, до нього слід прислухатися?..

Література

1. Біблія
2. Кедров Б.М. *Історія науки і принципи її дослідження // Питання філософії.-1971.- №9.- С.78*
3. Миронова І.А. *Законодательные памятники пореформенного периода (1861-1900 гг).* – М., 1960.- С. 31
4. Михлин О.С. *Эволюция законодательства о применении смертной казни // Законность.– 1997.– № 4.*
5. *Смертная казнь: за и против.– М., 1989. – С.17.*
6. Черниловский З.М. *Смертная казнь: историко-философский аспект //Советское государство и право.– 1991.– №1.*
7. Шевченко О.Т. *Нужна ли Украине смертная казнь? – Х., 1997.– С.20.*

¹Черниловский З.М., Смертная казнь: историко-философский аспект //Советское государство и право.– 1991.– №1.

²Черниловский З.М., Смертная казнь: историко-философский аспект // Советское государство и право.–1991.– №1.

³Шевченко О.Т. Нужна ли Украине смертная казнь? – Х., 1997.– ст.19

⁴Шевченко О.Т., Нужна ли Украине смертная казнь? – Х., 1997.– С.20

⁵Шевченко О.Т., Нужна ли Украине смертная казнь? – Х., 1997.– С. 21

⁶Смертная казнь: за и против. – М., 1989. – С.17